

Tadeusz Borowski. Välkomna till gaskammaren, mina damer och herrar. Med förord av Aris Fioretos. Modernista förlag.

Psykologer och präster citerar gärna den österrikiske judiske psykiatrikern Viktor Frankl och hans berömda verk "Livet måste ha en mening". I den berättar han om hur erfarenheten från nazisternas koncentrationsläger gav honom insikten att människan behöver finna en mening för att överleva. Men då jag själv under några år bodde i Israel som student mötte jag flera överlevande från koncentrationsläggen som cyniskt konstaterade att Frankl hade fel. Det var inte de som höll fast vid en mening som överlevde, utan de som tvärtom gav upp den och blev en del av den hänsynslöshet man själv plågades under.

Det är en bild som den polske poeten och prosaisten Tadeusz Borowski bekräftar i den biografiska novellsamlingen "Välkomna till gaskammaren, mina damer och herrar". Tadeusz Borowski var ung polack som under första åren av nazisternas ockupation läste på det illegala universitetet och spred motståndslitteratur vid sidan av arbetet på ett varulager. Efter att gått rakt in i en fälla gillrad av Gestapo fördes han till Auschwitz där han fick uppgiften att ta emot tågen med vagnar fyllda av judar, få dem att lämna ifrån sig alla ägodelar och fösa dem mot gaskammaren. Inte oväntat tog han sitt eget liv 1951.

I "Välkommen till gaskammaren, mina damer och herrar" berättar Borowski lakoniskt och känslökallt om vardagen i en värld där solen lyser, molnen speglar sig i vattnet och människor dör i tusentals några hus längre bort. Till det mest absurda i novellsamlingen hör en skildring där Tadeusz spelar fotboll med några medfångar. Han kastar en blick på perrongen och ser ett tåg komma in, människor myllra ut hur godsvagnarna. Spelet fortsätter. Senare när han hämtar bollen utanför plan tittar han på nytt mot perrongen och ser att det är alldeles tomt på folk och konstaterar; "Mellan två hörnor hade de lyckats gasa tretusen människor".

I sin nobelföreläsning berättade Imre Kertész hur Borowski blev en trovärd källa för hans eget skrivande. Det är en grym och obarmhärtig läsning. Men på många sätt är vi skyldiga att läsa den, förpliktade att aldrig glömma.

Jakob Carlander